
ARTYKUŁY

EWA KURZYK

ORCID: 0009-0006-2580-5624

Muzeum Ziemi Reskiej w Resku

ewa.kurzyk@post.pl

„Pusta gabłota nadzieją”, czyli o powstawaniu Muzeum Ziemi Wałęckiej

Słowa kluczowe: muzeum w Wałczu, muzea na Pomorzu Zachodnim po 1945 roku, Wał Pomorski, izby pamiątek na Ziemi Wałęckiej.

Keywords: museum in Wałcz, museums in Western Pomerania after 1945, Wał Pomorski, Chambers of Memorabilia in the Wałcz Land

Wprowadzenie

Otwarcie Muzeum Ziemi Wałęckiej nastąpiło 28 maja 1984 roku, ale powojenne starania o powołanie placówki sięgają 1967 roku. Pojawiające się problemy, takie jak remont budynku czy rozproszenie zabytków z prowadzonych w tym czasie badań archeologicznych na ziemi wałęckiej, odsuwały przygotowanie stałej ekspozycji. Pierwotna koncepcja muzeum w Wałczu związana była tematycznie z walkami o przełamanie Wału Pomorskiego. Niestety i ta idea nie powiodła się, albowiem powoływanie licznych izb pamiątek i powstanie w 1966 roku muzeum w Kołobrzegu odebrały szansę powołania placówki o takim charakterze. Znacząca jest rola Jerzego Pulsakowskiego, ówczesnego Kierownika Wydziału Kultury Powiatowej Rady Narodowej (PRN) w Wałczu, który systematycznie – w ramach swoich kompetencji – forował ideę powołania muzeum. Ostatecznie to pierwsza kierowniczką Muzeum Ziemi Wałęckiej, Dobrochna Szymańska, doprowadziła do otwarcia placówki i zapełnienia prowokacyjnej „pustej gabłoty”.

Przed drugą wojną światową w Wałczu istniały zbiory muzealne i – podobnie jak w wielu miejscowościach na Pomorzu Zachodnim – były zgromadzone w Heimatmuseum. Zabytki pochodziły od osób prywatnych i darów młodzieży szkolnej, znajdujących obiekty w okolicy. Niestety, w większości kolekcja została rozproszona i niewiele o niej wiadomo¹.

Jak wspomniano, muzeum próbowano powołać w latach 60. XX wieku, ostateczne jednak otwarcie Muzeum Regionalnego w Wałczu nastąpiło dopiero w 1984 roku. W związku z tym pojawiają się pytania: dlaczego tak długo trzeba było czekać na powstanie placówki muzealnej; czy próbowano ją uruchomić zaraz po 1945 roku; jaki był pomysł na koncepcję powstającego muzeum; kto podjął tę inicjatywę lub jakie władze, a może instytucje, do tego się przyczyniły?

Początki Muzeum Ziemi Wałeckiej

Pierwsze wzmianki o prowadzonych badaniach na Ziemi Wałeckiej odnajdujemy w 1947 roku w „Kurierze Szczecińskim” – pisano wówczas o odkryciu „prasłowiańskiego grobu w Wałczu”². Na znaleziska natrafiono w Gądku, gm. Róża Wielka³, w powiecie wałeckim, podczas karczowania małego lasu na wzgórzu. Jak przekazano, bliższe badania wykazały, że „prawdopodobnie jest to skrzynkowy grób z okresu kamiennego z 6 glinianymi urnami napełnionymi spalonymi ludzkimi prochami”⁴. Styl narracji oraz podtytuł tego krótkiego artykułu wskazywały, jak ważne są takie badania i znaleziska dla potwierdzenia, że ziemie te były „prasłowiańskie”. W artykule przekonywano, że na omawianym terenie znajduje się więcej śladów prahistorycznych oraz że badania należy kontynuować. Niestety, nie był to impuls do powołania placówki. Na tym etapie brakowało lidera, który rozumiałby ideę zachowania i zaprezentowania odkrytych obiektów w Wałczu. Ostatecznie zabytki trafiły do Muzeum Ziemi Nadnoteckiej w Trzciance⁵. W kolejnych 10 latach również nie natrafiamy w dokumentach na żadne inicjatywy powołania muzeum. Jediną informacją jest to, że powojennym „pionierem” w dziedzinie poszukiwań archeologicznych i historycznych był Jerzy Kloskowski, dyrektor Szkoły Zawodowej do 1963 roku⁶.

¹ Ignacy Skrzypek, „Z historii muzealnictwa środkowopomorskiego”, *Koszalińskie Zeszyty Muzealne* 21 (1997): 100.

² „Sensacyjne odkrycie. Prasłowiański grób w Wałczu”, *Kurier Szczeciński*, 15.01.1948, 23.

³ Róża Wielka – wieś w Polsce, położona w województwie wielkopolskim, w powiecie pilskim, w gminie Szydłowo. W latach 1946–1954 istniała gmina Róża Wielka.

⁴ „Sensacyjne odkrycie”, 23.

⁵ Robert Kraszczuk, *Niezauważona rocznica, czyli stulecie muzealnictwa na Ziemi Wałeckiej* (Wałcz: Robert Kraszczuk, 2013), 27.

⁶ Tamże, 30.

W archiwaliach nie ma jednak informacji, czy za jego kadencji podejmowane były próby założenia muzeum⁷.

Dopiero w 1967 roku natrafiamy na pierwsze wzmianki powołania muzeum w Wałczu. Wydawał się być tym wyraźnie zainteresowany Jerzy Pulsakowski, który uchwałą nr XVII/78/67 Prezydium Powiatowej Rady Narodowej z dnia 24 sierpnia 1967 roku został powołany na kierownika Wydziału Kultury PRN⁸. To właśnie na posiedzeniach Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urzędu Powiatowego w Wałczu w 1968 roku, w Wydziale Organizacyjno-Prawnym, wytypowano na siedzibę muzeum wolnostojący budynek przy ulicy Pocztovej 14. Wówczas zapowiedziano, że

ekspozycja będzie obejmowała historię od wczesnego średniowiecza do czasów najnowszych ze szczególnym wyeksponowaniem materiałów-dokumentów dotyczących walk o utrzymanie polskości i wyzwolenie tych ziem przez I Armię Wojska Polskiego. Średniowiecze miano oprzeć na wykopaliskach przeprowadzonych na półwyspie Strączno i kolejnych, zaplanowanych na wyspie Jeziora Betyń i we wsi Wiesiołka⁹.

Pomysł powstania placówki muzealnej podany został przez władze powiatowe, stąd prawdopodobnie uzasadnieniem było podkreślenie polskości Ziemi Wałeckiej. Wraz z tą odgórną inicjatywą w 1967 roku pojawia się wątek powołania Komitetu Organizacyjnego Muzeum w Wałczu, w skład którego weszli m.in. wspomniany Jerzy Pulsakowski oraz Bruno Rychter (dyrektor Muzeum Regionalnego Ziemi Złotowskiej w Złotowie). Robert Kraszczuk w swojej publikacji *Niezauważona rocznica, czyli stulecie muzealnictwa na Ziemi Wałeckiej* odtwarza przytoczone działania. Pojawia się informacja, że opracowano afisz z apelem „Zbieramy dowody polskości Ziemi Wałeckiej”. Niestety, nie odnajdujemy ani w archiwalnych materiałach PRN, Powiatowego Komitetu Frontu Jedności Narodowej, ani w archiwum Muzeum Ziemi Wałeckiej notatki czy dokumentu na potwierdzenie powyższej informacji¹⁰.

Dlaczego na tym etapie nie udało się powołać placówki? Co stanęło na przeszkodzie? Przyczyną mogło być powstanie w Kołobrzegu muzeum o tym samym charakterze, które zostało otwarte 9 maja 1966 roku przez Szefa Głównego Zarządu Politycznego WP gen. dyw. Józefa Urbanowicza. Oprócz części historycznej wyeksponowano w nim przede wszystkim walki o przełamanie Wału Pomorskiego i o sam

⁷ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Muzeum Narodowe w Szczecinie, sygn. 423 – zawiera jedynie jedno pismo z 1948 r. starosty powiatowego do Zarządu Muzeum Pomorza Zachodniego w Szczecinie o odkryciu na terenie gminy Róża, powiat Wałcz, grobu z 6 urnami.

⁸ Archiwum Państwowe w Koszalinie – Oddział w Szczecinku (dalej: APK-OS), Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Wałczu (dalej: PPRNiUPwW), sygn. 32, Protokoły sesji PRN od nr XVII do nr XIX, 1967, t. 2, 49.

⁹ APK-OS, PPRNiUPwW, sygn. 33, Protokoły sesji PRN od nr XX do XXIV, 1968, t. 2, 65.

¹⁰ Kraszczuk, *Niezauważona rocznica*, 31.

Kołobrzeg (Wałcz również leżał na Wale Pomorskim). Muzeum kołobrzesckie było bardzo popularne: w pierwszym roku działalności zwiedziło je 105 tys. osób. Organizatorem ekspozycji było Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku. Muzeum zorganizowano pod patronatem Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa w Koszalinie, którego staraniem przyznano środki z nadwyżki budżetowej PWRN na organizację ekspozycji muzealnej¹¹. Temat Wału Pomorskiego był zatem wspólny dla obu wspomnianych placówek. Muzeum w Kołobrzegu miało stać się pomnikiem o znaczeniu ogólnonarodowym, poświęconym chwale oręża polskiego w jego walkach o polskość ziem nadbałtyckich. Uzasadnieniem był również sam rok 1966, czyli okres uroczystych obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego. Wówczas to podejmowane były różnego rodzaju działania mające udowodnić więzi historyczne Pomorza Zachodniego z państwem polskim. Powołanie muzeum w Kołobrzegu odebrało zatem niejako szansę powstania muzeum w Wałczu.

Innym problemem była niejasna sytuacja z planowaną siedzibą placówki. Wspomniany budynek przy ulicy Pocztowej 14 to klasycystyczny dworek z przełomu XVIII/XIX wieku, który wymagał remontu. Prace zostały podjęte przez Pracownię Konserwacji Zabytków w Szczecinie, a ich zakończenie miało nastąpić dopiero w 1971 roku. Całość prac związanych z przebudową budynku na muzeum przejęła Miejska Rada Narodowa w Wałczu, a później Muzeum Okręgowe w Pile. Z planów perspektywicznych zagospodarowania kulturalnego powiatu wałeckiego na lata 1969–1985 dowiadujemy się, że muzeum przy ulicy Pocztowej 14 to zadanie w trakcie realizacji, a przewidywany termin zakończenia prac to pierwszy kwartał 1970 roku¹². W 1979 roku, po wyprowadzeniu się czterech zamieszkujących budynek rodzin, ponownie podjęto się remontu. Prace renowacyjne zakończono w listopadzie 1982 roku, ale placówka nie została otwarta, gdyż pojawiły się kłopoty z podłączeniem budynku do kanalizacji sanitarnej¹³. Ostatecznie muzeum udostępniono zwiedzającym w 1984 roku¹⁴.

Izby pamiątek a muzeum

Nieudane próby powołania muzeum spowodowały pójście w kierunku powoływania izb pamiątek. Pierwsza powstała w 1968 roku w Szkole Podstawowej nr 4 w Wałczu

¹¹ Ewa Kurzyk, „Początki muzealnictwa w Kołobrzegu po 1945 r.”, w: *Archaeologia, Pomoronica, Musealia. Studia z okazji 80. urodzin Ignacego Skrzypka*, red. Andrzej Kasprzak, Andrzej Kuczowski, Marcin Krzepakowski (Koszalin: Muzeum w Koszalinie, 2020), 626.

¹² APK-OS, PPRNiUPwW, sygn. 601, Plany perspektywiczne, zagospodarowanie kulturalne pow. wałeckiego na lata 1969–1985, 71.

¹³ Archiwum Muzeum Ziemi Wałeckiej (dalej: AMZW), artykuł „Po 15 latach Wałcz ma muzeum” (*Gazeta Poznańska*, 16.06.1983).

¹⁴ AMZW, artykuł „Muzeum Ziemi Wałeckiej” (*Gazeta Poznańska*, 10–11.03.1984).

imienia Bohaterów Wału Pomorskiego¹⁵. Miała być tematycznie związana z walkami o przełamanie Wału Pomorskiego i poświęcona bohaterom tych walk¹⁶. W dniu 7 lutego 1968 roku obradujący w Wałczu Wojewódzki Zespół ds. Turystyczno-Kulturalnego Zagospodarowania Powiatu Wałeckiego na wspólnym posiedzeniu z Prezydium Powiatowego Komitetu Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa zdecydował,

iz zachodzi nieodzowna konieczność organizacji kolejnych izb pamiątek w miejscowościach Ostrowiec, Szwecja, Jastrowie, Zdbice, Nadarzyce, Sypniewo, Golce, Mirosławiec, Piecnik, Tuczno, które w swym wyrazie i treści będą symbolicznym hołdem dla tych wszystkich, którzy polegli w walkach o przełamanie Wału Pomorskiego i przywrócenie ziemi wałeckiej do Macierzy¹⁷.

Zatwierdzono wydatki na urządzenie izb, przeciętnie w kwocie do 5000 zł. W ich urządzeniu partycypować miał Główny Zarząd Polityczny Wojska Polskiego.

W tym samym dokumencie¹⁸, który dotyczył dofinansowania z nadwyżki budżetowej na sumę 200 tys. zł, ostatnia pozycja w wysokości 15 tys. zł miała być przeznaczona na zakup od osób fizycznych i innych instytucji eksponatów do zorganizowanego Muzeum Regionalnego w Wałczu. Dokument podpisał wspomniany już Jerzy Pulsakowski¹⁹, ówczesny Kierownik Wydziału Kultury PRN w Wałczu, który nadal forował ideę powołania muzeum. Na zlecenie wspomnianego wydziału Stowarzyszenie Regionalny Klub Inteligencji „Na Przełaj” zorganizowało wystawę pod nazwą „Kronika Zwycięstwa i Wolności”²⁰, otwartą 10 lutego 1968 roku z okazji 23. rocznicy wyzwolenia Ziemi Wałeckiej i przełamania Wału Pomorskiego w Powiatowym Domu Kultury w Wałczu. Odwiedziło ją ponad 12 tys. zwiedzających, czynna była 6 tygodni. W protokole uznano, że to „wydarzenie w życiu regionu przyczyniło się do powstania i rozwoju idei organizowania w powiecie izb pamiątek, a w samym mieście w Wałczu – muzeum”²¹. Oprócz zabytków na ekspozycji znalazły się zdjęcia Józefa Rybnickiego – kronikarza 1. Armii Wojska Polskiego.

---

¹⁵ W 1968 r. nazwa szkoły brzmiała „Bohaterów Wału Pomorskiego”, obecnie to Szkoła Podstawowa nr 4 im. Zdobywców Wału Pomorskiego w Wałczu.

¹⁶ APK-OS, PPRNiUPwW, sygn. 33, Protokoły sesji PRN od nr XX do XXIV, 1968, t. 2, 65.

¹⁷ APK-OS, PPRNiUPwW, sygn. 32, Protokoły sesji Prezydium PRN, Wydział Finansowy z dnia 28 lutego 1968 r., 55.

¹⁸ APK-OS, PPRNiUPwW, sygn. 622, Pismo Wydziału Kultury Prezydium PRN w Wałczu do Prezydium PRN Wydziału Finansowego w Wałczu z dnia 28 lutego 1968 r. w sprawie dofinansowania z nadwyżki budżetowej za rok 1967 na potrzeby Wydziału Kultury, t. 2, 70.

¹⁹ APK-OS, PPRNiUPwW, sygn. 32, Protokoły sesji Prezydium PRN, Wydział Finansowy z dnia 28 lutego 1968 r., 55.

²⁰ APK-OS, PPRNiUPwW, sygn. 32, Protokoły sesji Prezydium Powiatowej Rady Narodowej, Wydział Finansowy z dnia 28 lutego 1968 r., 54.

²¹ APK-OS, PPRNiUPwW, sygn. 126, Protokoły sesji Prezydium PRN i UP w Wałczu, Wydział Organizacyjno-Prawny, Komisja Oświaty i Kultury PRN 1968, 7.

Ściągnięto eksponaty z nowo otwartej izby w Zdbicach, z parafii w Skrzatuszu, liceum ogólnokształcącego w Wałczu i od 12 byłych uczestników walk o przełamanie Wału Pomorskiego²².

Wydaje się, że wszystkie podejmowane działania, a więc powoływanie izb pamiątek, rocznicowe wystawy, na koniec finansowanie badań archeologicznych, prowadzone były w kierunku zgromadzenia zabytków, a tym samym powstania wystawy stałej w przyszłym muzeum w Wałczu. Na posiedzeniu Komisji Planu Gospodarczego i Budżetu Powiatowej Rady Narodowej w Wałczu na sesji 28 marca 1968 roku zatwierdzono sumę 210 tys. z przeznaczeniem na przeprowadzenie badań archeologicznych na półwyspie Strączno²³. Inicjatywę podjął wspomniany już kierownik Pulsakowski. To właśnie w Strącznie, pow. Wałcz, znajdowało się grodzisko wyżynne, datowane na VIII–X wiek. Również w 1969 roku rozpoczęto badania wykopaliskowe na podobnym grodzisku w Wiesiółce, pow. Wałcz. Uzyskane w toku badań archeologicznych i po opracowaniu naukowym eksponaty miały wzbogacić w przyszłości zbiory planowanego muzeum w Wałczu²⁴. Niestety, nie znajdujemy ich w spisie księgi wpływów będącej w zbiorach Muzeum Ziemi Wałeckiej²⁵. W czasie, kiedy były prowadzone badania, Wałcz nie miał jeszcze placówki, którą można było wskazać jako miejsce przekazania zabytków. Nawet po otwarciu muzeum eksponaty te nigdy do Wałcza nie powróciły. Trudność całej sytuacji polegała na udziale w tym przedsięwzięciu dwóch, a nawet trzech podmiotów: PRN w Wałczu, która finansowała zadanie, Muzeum w Koszalinie, które przeprowadziło badanie archeologiczne, i na koniec najbardziej zainteresowane zabytkami – organizowane wałeckie muzeum, które już szczyliło się posiadaniem materiałów wykopaliskowych z ekspedycji 1968–1970 i chciało wzbogacić przyszłą ekspozycję; jak wspomniano, zabytki nigdy nie trafiły do muzeum w Wałczu.

Należy podkreślić, że przez Wydział Kultury PRN w Wałczu przechodziły wszystkie decyzje dotyczące placówek oświatowo-kulturalnych. W załączniku do uchwały nr 68/364/67 z dnia 25 sierpnia 1967 roku zaopiniowano, iż w zakresie muzealnictwa to właśnie Wydział Kultury będzie zajmował się ustalaniem, na podstawie wniosków nadzorowanych muzeów, rocznych i wieloletnich planów pracy tych placówek, zabezpieczeniem środków finansowych na potrzeby muzeów (wraz ze sprawowaniem nad nimi nadzoru w sprawach organizacyjnych, osobowych i finansowo-ekonomicznych), zgłaszaniem wniosków do Wydziału Kultury PRN w sprawie

²² Archiwum Gimnazjum nr 2 w Wałczu, kronika Gimnazjum nr 2 w Wałczu.

²³ APK-OS, PPRNiUPwW, sygn. 126, Protokoły Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wałczu, Wydział Organizacyjno-Prawny, Komisja Oświaty i Kultury PRN 1968, 50.

²⁴ Danuta Ptaszyńska, „Ochrona Zabytków Ziemi Wałeckiej”, w: *Ziemia Wałecka w Polsce Ludowej*, red. Hieronim Rybicki (Koszalin: Koszalińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, 1972), 185.

²⁵ AMZW, Księga wpływów Muzeum Ziemi Wałeckiej.

lokalizacji nowych placówek oraz oddziałów i działów muzealnych, koordynowaniem współpracy muzeów z instytucjami państwowymi i społecznymi w zakresie prac naukowo-oświatowych i wychowawczych, takich jak: wystawy, odczyty, prelekcje itp., wydawaniem zezwoleń na przenoszenie muzealiów, wydawaniem decyzji o skreśleniu przedmiotu z inwentarza muzealiów²⁶.

Skoro to Wydział Kultury PRN w Wałczu miał być tym podmiotem, który w głównej mierze przyczynił się do przeprowadzenia badań, a tym samym pozyskania muzealiów, rodzi się pytanie, dlaczego zabytki nie trafiły do Muzeum Ziemi Wałeckiej. Być może zabrakło determinacji w odzyskaniu zabytków po otwarciu placówki muzealnej, a być może zbyt dużo czasu upłynęło od badań w 1968 roku. Poza tym problemy lokalowe utrudniały zarówno pozyskiwanie zabytków, jak i powstanie stałej ekspozycji. Rozwiązaniem były powstające izby pamiątek, o których wcześniej wspomniano. Kierownik muzeum w Złotowie, Brunon Rychter, opracował scenariusze wystaw i czuwał nad ich realizacją. W dokumentach Prezydium PRN w Wałczu (Wydziału Kultury) znajdujemy scenariusze koncepcyjne i szczegółowe. Jeden z nich dotyczy Izby Pamiątek w Mirosławcu, której otwarcie nastąpiło 9 maja 1969 roku. Ekspozycja, stanowiąca symboliczny hołd dla tych, którzy polegli w walkach o przełamanie Wału, dotyczyła boju o Mirosławiec w lutym 1945 roku. Jej organizatorem był Wydział Kultury Prezydium PRN w Wałczu oraz Prezydium MRN w Mirosławcu²⁷. Miała mieć ona charakter kompleksu ekspozycyjnego, dotyczącego fortyfikacji i umocnień Wału Pomorskiego. W planszy tytułowej miał widnieć tekst Józefa Prutkowskiego: „I pokazali, że nie zginęła, nawet jeżeli oni zginą”. Zgromadzone eksponaty i archiwalia miały stanowić zbiory muzeum, jednak, podobnie jak obiekty z wykopalisk archeologicznych w Strącznie i w Wiesiółce, nigdy do niego nie trafiły.

Tymczasem przedłużał się remont budynku przy ulicy Pocztovej 14, który pierwotnie zakończyć miał się na początku lat 70. Po 1975 roku prace przejęła Miejska Rada Narodowa w Wałczu. Remont budynku ukończono w 1982 roku i dopiero wtedy można było myśleć o organizowaniu placówki²⁸. 28 maja 1984 roku uroczystie otwarto Muzeum Ziemi Wałeckiej, a w grudniu 1985 roku został mu nadany statut. Muzeum jako placówka podlegała odtąd Naczelnikowi Miasta Wałcz²⁹. Z księgi inwentarzowej wynika, że w roku otwarcia w zbiorach muzeum znajdowało się 155 muzealiów obejmujących wszystkie działy, w depozycie zaś było kolejnych

²⁶ APK-OS, PPRNiUPwW, sygn. 33, Protokoły sesji PRN od XX do XXIV, 1968, 288.

²⁷ APK-OS, PPRNiUPwW, sygn. 631, Protokoły sesji Prezydium PRN i UP w Wałczu; tamże, sygn. 631: Ewidencja i dokumentacja upamiętniająca miejsca walki i męczeństwa – Izby pamiątki, 12.

²⁸ Skrzypek, „Z historii”, 100.

²⁹ AMZW, Uchwała nr X/61/85 Miejskiej Rady Narodowej w Wałczu z dnia 18 grudnia 1985 r. w sprawie statutu dla Muzeum Ziemi Wałeckiej.

338 zabytków. Kilkanaście obiektów zostało przekazanych przez Szkołę Podstawową nr 1 w Wałczu. Były to dokumenty z XVII i XVIII wieku, m.in. spis rzemieślników z Jastrowia z 1634 roku. Wśród darczyńców był Michał Dąbek, Urząd Miejski, Wydział Kultury, Kultury Fizycznej i Sportu w Wałczu. Pozostałe eksponaty zostały zakupione³⁰.

„Pusta gablota czeka...”

Pierwotnie idea stworzenia muzeum w Wałczu związana była z wyzwoleniem i zdobyciem tych ziem przez 1. Armię Wojska Polskiego. Była to kolejna placówka, po Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu, mająca zadbać o mit „powrotu do macierzy”. Sprawą zajął się Wojewódzki Komitet Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa w Koszalinie z Janem Przewoźnym na czele, wówczas dyrektorem Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, jednocześnie członkiem sekcji historyczno-wojskowej wspomnianego komitetu³¹. Podobnie jak w przypadku Muzeum Oręża Polskiego, kwestię finansową powstania muzeum w Wałczu wzięła na siebie Powiatowa Rada Narodowa.

Placówki, jak wspomniano, nie udało się powołać w latach 60. XX wieku. Wynikało to, po pierwsze, z braku odpowiedniego miejsca. Planowany remont budynku przy ulicy Pocztowej 14 nie doczekał się finału w roku 1970. Po drugie – z braku możliwości przekazania zabytków znajdujących się w Muzeum Okręgowym w Koszalinie, które partycypowało w kosztach badań archeologicznych z lat 1968–1970 na terenie powiatu wałeckiego i mimo że materiał pochodził z ziemi wałeckiej, ostatecznie trafił właśnie do Koszalina. W tym czasie powołano izby pamiątek, między innymi w szkole podstawowej w Wałczu. Tylko część eksponatów trafiła do Muzeum Ziemi Wałeckiej – dokładnie 13 obiektów. Była to książeczka wojskowa Marii Wagner, szeregowca 4. Dywizji Piechoty z 1944 roku, zaświadczenie o nadaniu medalu za wyzwolenie Warszawy z 1945 roku, zaświadczenie Polskiego Korpusu Sił Zbrojnych w ZSRR z 1945 roku oraz zaświadczenie z 1944 roku o pobycie w służbie wojskowej dla sierż. Antoniego Grabiańskiego. Pozostałe to archiwalia z XVII, XVIII i XX wieku, które dotyczyły miasta i Ziemi Wałeckiej³². Pierwsza kierowniczka muzeum, Dobrochna Szymańska, informowała w „Tygodniku Piłskim” w 1984 roku o zapełnianiu się zbiorami Muzeum Ziemi Wałeckiej³³. Stworzyła wówczas pustą gablotę, niejako prowokacyjnie. Według niej wielu mieszkańców Wałcza i okolic ma

³⁰ AMZW, Księga wpływów Muzeum Ziemi Wałeckiej.

³¹ Ewa Kurzyk, „Początki”, 626.

³² AMZW, Księga wpływów Muzeum Ziemi Wałeckiej.

³³ AMZW, List do *Tygodnika Piłskiego* z dn. 20.07.1984 r.

w domu sporo cennych pamiątek. Liczyła na to, że trafią one do muzealnej placówki. Pusta gablota była nadzieją³⁴.

Muzeum Ziemi Wałeckiej w swej pierwotnej koncepcji ostatecznie nie powstało, za to otwarte w 1984 roku miało i ma obecnie charakter regionalny i eksponuje zabytki od wczesnych czasów prehistorycznych po współczesność: dotyczące drugiej wojny światowej, budowy i przełamania Wału Pomorskiego, a także powojennych losów kombatantów, osadników i odbudowy miasta ze zniszczeń.

Bibliografia

Źródła

- Archiwum Gimnazjum nr 2 w Wałczu. Kronika Gimnazjum nr 2 w Wałczu.
 Archiwum Państwowe w Koszalinie – Oddział w Szczecinku. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Wałczu, sygn. 32, 33, 126, 601, 622, 631.
 Archiwum Państwowe w Szczecinie. Muzeum Narodowe w Szczecinie, sygn. 423.
 Archiwum Muzeum Ziemi Wałeckiej
 „Muzeum Ziemi Wałeckiej”. *Gazeta Poznańska*, 10–11.03.1984.
 „Po 15 latach Wałcz ma muzeum”. *Gazeta Poznańska*, 16.06.1983.
 „Pusta gablota czeka”. *Głos Wielkopolski*, 18.09.1984.
 Księga wpływów Muzeum Ziemi Wałeckiej.
 List do *Tygodnika Pileckiego* z dn. 20.07.1984 r.
 Uchwała nr X/61/85 Miejskiej Rady Narodowej w Wałczu z dnia 18 grudnia 1985 r. w sprawie statutu dla Muzeum Ziemi Wałeckiej.

Opracowania

- Kraszczuk, Robert. *Niezauważona rocznica, czyli stulecie muzealnictwa na Ziemi Wałeckiej*. Wałcz: Robert Kraszczuk, 2013.
 Kurzyk, Ewa. „Początki muzealnictwa w Kołobrzegu po 1945 r.”. W: *Archaeologia, Pomorania, Musealia. Studia z okazji 80. urodzin Ignacego Skrzypka*, red. Andrzej Kasprzak, Andrzej Kuczowski, Marcin Krzepakowski, 626–633. Koszalin: Muzeum w Koszalinie, 2020.
 Ptaszyńska, Danuta. „Ochrona Zabytków Ziemi Wałeckiej”. W: *Ziemia Wałecka w Polsce Ludowej*, red. Hieronim Rybicki, 182–190. Koszalin: Koszalińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, 1972.
 „Sensacyjne odkrycie. Prasłowiański grób w Wałczu”. *Kurier Szczeciński*, 15.01.1948.
 Skrzypek, Ignacy. „Z historii muzealnictwa środkowopomorskiego”. *Koszalińskie Zeszyty Muzealne* 21 (1997): 5–113.

³⁴ AMZW, artykuł „Pusta gablota czeka” (*Głos Wielkopolski*, 18.09.1984).

Abstrakt

Otwarcie Muzeum Ziemi Wałeckiej nastąpiło 28 maja 1984 roku, ale powojenne starania o powołanie placówki sięgają 1967 roku. Pojawiające się problemy, takie jak remont budynku czy rozproszenie zabytków z prowadzonych w tym czasie badań archeologicznych na ziemi wałeckiej, odsuwały przygotowanie stałej ekspozycji. Pierwotna koncepcja Muzeum w Wałczu związana była tematycznie z walkami o przełamanie Wału Pomorskiego. Niestety i ta idea nie powiodła się, albowiem powoływane izby pamiątek i powstanie w 1966 roku muzeum w Kołobrzegu odebrało szansę powołania placówki o takim charakterze. Znacząca jest rola Jerzego Pulsakowskiego, ówczesnego Kierownika Wydziału Kultury Powiatowej Rady Narodowej (PRN) w Wałczu, który systematycznie w ramach swoich kompetencji forował ideę powołania muzeum. Ostatecznie to pierwsza kierowniczką Muzeum Ziemi Wałeckiej, Dobrochna Szymańska, doprowadziła do otwarcia placówki i wypełnienia prowokacyjnej „pustej gabloty”.

“Empty Showcase of Hope,” or the establishment of the Museum of the Wałcz Land

Abstract

The opening of the Museum of the Wałcz Land took place on May 28, 1984, but post-war efforts to establish the institution date back to 1967. Emerging issues, such as building renovations and the dispersal of artifacts resulting from archaeological research on the Wałcz land, delayed the preparation of a permanent exhibition. The original concept of the Wałcz Museum was thematically linked to the battles to breach the Pomeranian Wall. Unfortunately, this idea did not succeed, as the establishment of Chambers of Memorabilia and the creation of the Museum in Kołobrzeg in 1966 deprived the opportunity to create an institution of such a nature. The role of Jerzy Pulsakowski, who was back then the Head of the Department of Culture in the County National Council (PRN) in Wałcz, who consistently promoted the idea of establishing the museum within his competence, was significant. Ultimately, the first director of the Museum of the Wałcz Land, Dobrochna Szymańska, led to the opening of the institution and filled the provocative “empty showcase.”

Cytowanie

Ewa Kurzyk, „«Pusta gablotą nadzieją», czyli o powstawaniu Muzeum Ziemi Wałeckiej”, *Przełęcz Zachodniopomorski* 38 (2023), 67: 406–415. DOI: 10.18276/pz.2023.38-18.